

ÜTOPYA ve SANAL İNSAN

Şahin YENİŞEHİRLİOĞLU*

Evren, ulu bir mimardır. Evren'in ulu, yani yüce mimarı bu evrensel boşluğu oluşturup, biçimlendirmiş, bir yapı olarak ortaya koymuştur. Yüce mimarı, çünkü hiçbir kimse, onu bu haliyle oluşturma, ortaya çıkarma ve sergileme gücüne sahip değildir.

Bir başka deyişle, insanüstü, insanötesi bir mekân-zaman inşaatıyla yüzyüze geliyoruz. Bu inşaat bir örgütlenme biçimidir. Biçimlerin ve ölçülerin ve renklerin. Evren, işte bu nedenle geometrik bir akıldır. Geometrik bir akıl olan evren biçimlerin oluşturulmaları ve onların boyutlarının ortaya çıkarılıp hesaplanmalarını öngörür ve gerçekleştirir. İşte, o, bunun için geometrik bir akıldır. Geometri biçimlerin varkılınması, aritmetik de, onların ölçülerinin sayılar aracılığıyla ölçülüp hesaplanmasıdır. Geometri ve aritmetiğe de biz matematik adını veriyoruz. Yani evren matematik bir temel üstüne oturur. Onun giysisi de estetik, yani zevk, güzellik, duygu, düşüncedir. Bu, algılama yoluyla, akıl-zekâ-duygu-düşünce aracılığıyla sanal olmaktan çıkar. Yani gerçekte vardır, ve hep varolacaktır. Bu, bilinmeyen sonsuzdan gelip bilinmeyen sonsuza dek gider. Yani onun kendisi sonsuzdur. Kendisinin yaratılma ilk nedenini de içinde taşır. Bu, onun, yokolma nedenini de içinde taşıdığını gösterir. Sonsuz süreç içinde agnostik (bilinmez, mutlak bilinemez) bir yapı arz eder.

Evren bu, ancak bizim bildiğimiz haliyle ve kadarıyla güzeldir, iyidir, doğrudur.

İşte, bu, bir ütopya değildir. İşte, bu, bir gerçektir, evrensel bir gerçektir. Evrenin varoluşu ve bizim varoluşumuz bir gerçektir.

Evren, koyu siyah bir karanlıktan doğdu. Bembeyaz-açık mavi bir ışıkla, ışınla, nurla doğdu, başladı, yayıldı, saçıldı. Evren'in oluşumu ve Kabala Kuramı, ilk ve son ve en son insanlara hep bunu anlattı ve anlatacak.

Mağara döneminden ta bugünlere dek yaşayıp geldiğimiz zamansal ve mekânsal süreç fiktif bir gerçektir. Gerçektir ama fiktiftir. Fiktiftir, çünkü insan bunun için mi, bu tür bir uygarlık için mi yaratılmıştır?... İnsan bu ve böyle bir amaç için mi vardır? Yoksa yok mudur?...

Yeryüzünde hâlâ doğa ve yeryüzü tahribatı bütün iyi niyet ve uyarılara rağmen sürüyor. İnsanlığın büyük bir kesimi yaşama, insanca yaşama standartlarının altında. Kara Afrika'da güzelim o siyah zenci bebekler, hiçbir şey algulamadan ölüp gidiyorlar, sadece hüznün, üzüntü ve insanlık dışı yaşamı. Televizyon ekranından o güzelim iskelet

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi DTCF Felsefe Bölümü.

kalmış zenci anne, kendisi açlıktan ölmeden önce, açlıktan ölen bebeğini okşayarak ölüme uğurluyor. Biz bunu, viskimizi sıcak koltuklarda yudumlarken, seyredip unutup-
oruz.

Evrenin ulu mimarı nerede bu gerçek karşısında?... Nerede insan, nerede insanlık, nerede dünya?... İnsan sanal bir gerçeklik midir?... O, bir ütopya mıdır?...

Ütopya olduğu için mi Babil Kulesi'nde Ziggurat'ta bütün günlük yaşam verileriyle, hayvanları, insanları, köleleri, yiyip içecekleriyle göğe, Tanrı'ya yükselmek için, binayı dolanarak yukarıya doğru çıkıyorlar, onlar, insanlar.

Bunun için mi? Ütopya olduğu için mi Hz. Süleyman İ.Ö. 960'larda Kubbet-ül Sahra'yı, bir okul olarak inşa etmişti? Neyi ve nasıl öğretmek istemişti?... Sahra'nın, yani yeryüzünün Kubbesi, yani yeryüzünün göğü neyi işaret ediyordu bir yapı-simgesiz olarak?... Evren, Tanrı ve İnsan'ı mı?...

Niçin hâlâ Kudüs'te bu tapınak-okul için tek tanrılı üç kardeş-akraba din silahlı olarak çarpışıp duruyor, gürül gürül kan akıyor orada Tarih boyunca?...

Yoksa bu insanın mâkus talihi mi?... Kader Tanrısı orada kendini gösteriyor hep. Biz, hâlâ ders alamıyoruz. Hepsiz Kudüs'te Ağlama Duvarı'nda başlarını taşlara vurarak ağlıyorlar. Ne ettik de bu gazap bizim üzerimize, insanlık üstüne çöktü diye. Bu gazap ve azap hepimizindir aslında. Gazap ve azap bir gerçek, insanca soylu bir biçimde yaşamak ütopya mı?...

Ütopya dedik hep, o ne anlama geliyor acaba?...

Eski Grekçede "U" olmayan, varolmayan, düş, hâyâl ürünü, uydurma ürünü, "Topya"da "Topos", toprak parçası, mekân, bölge, yer, yerleşke, ülke demek. Ütopya, varolmayan bir ülke, hâyâl ürünü bir ülke demek.

Böyle bir kitap var: Boynunu bu yolda vurdurtmuş, kellesini bu yolda kaybetmiş, ama daha sonra Roman Katolik Kilisesi'nce Azizlik mertebesine yükseltilmiş, dürüst, namuslu, insancıl, bilgin, yazar, filozof, maliyeci, Devlet adamı, inançlı, cesur, yardımsever, hukukçu bir insan yazmış bu kitap *Ütopya*'yı. Yıl: 1515-16. Ad: Sir Thomas More. Lâtince yazılmış, 1551'de de İngilizce'ye çevrilmiş, halk anlasın diye.

Platon'dan, onun *Devlet* adlı ütöpic felsefi yapıtıdan çok etkilenmiş ve hâyâl ürünü bir ülke ve onun Devlet ve halk biçimini düşlemiş. Orada Platon'da olduğu gibi, Filozoflar Kral olmak istememişler. Halk, Kral olmak istemiş. İstemiş de, Sir Thomas More boynunu kaybetmiş, ama bu eylemin sonunda ve sonucunda göğe, Tanrı'ya yükselmiş. Aslında Kral 8. Henry'nin İngiltere Kilisesi'nin başına geçmesine direnmiş. Yani, Tanrı'nın işi Tanrı'ya, insanın işi insana demiş. Bu metafizik güç ile Devlet'in yönetimi fizik gücün bir tek elde toplanmasına karşı durmuş.

Kendisi hukuk okumuş Oxford Üniversitesi'nde. Hep hak ve adaleti savunmuş. Ütöpic ülkede, kısacası herkes eşit, efendilik ve kölelik yok. Kimse kimseyi sömürmüyor. Kimse kimsenin kurdu değil. Mutlak adalet var orada. Devlet kendi halkıyla özdeş. Sosyal ve din savaşları yok. Evrensel sevgi, dostluk ve kardeşlik ve yardımlaşma var.

Herkes mutlu, insanlar özgür. Sadece iyilik, güzellik ve doğruluk hüküm sürüyor. Cennet, yeryüzüne gelmiş.

Bu ülkenin Platon'un yapıtlarında sözünü ettiği Atlantis ülkesi olduğu sanılıyor. Esin bu ülkeden geliyor More'a, bir de Tek Tanrı'lı dinlerdeki cennetten.

Yeryüzündeki yaşamı cennet yaşamına çevirebilir miyiz?... Bu, bir ütopya mıdır?... Böyle bir ütopyayı nasıl inşa edeceğiz? Biz hâyâller dünyasında mı yaşıyoruz?... Ama insan hâyâl eden bir varlıktır aynı zamanda. Öyleyse böyle bir dünyayı hep beraber hâyâl edelim.

Hegel Efendi-Köle Diyalektiği anlatımındaki dinlerde, Hristiyanlık'ta kendini Tanrı'ya adayan köle insanın kölelikten kurtulup inancı sayesinde, ruhunda efendiye dönüştüğünü, bu yüzden de haksızlığın dizboyu dolaştığı Eski Roma İmparatorluğu'nda yayılıp onu yerle bir ettiğini *Tinin Fenomenolojisi*'nde (*Olgubilimi*'nde) irdeliyor 1800'lerde. Köle, emeği sayesinde de edimsel dünyada kölelikten kurtulup yurttaş düzeyine gelecektir. 1789 Fransız Devrimi'nin doğuşu burada yatıyor, ona göre.

J.J. Rousseau, Fransız Devrimi'nin düşünsel yaratıcısı, Devrim'i göremeden öldü: İnsanın doğadan kopuşunun nasıl bir yabancılaşma getirdiğini, bu yabancılaşmanın da insanı köleleştirdiğini savunarak hem Kant'ı ve hem de Hegel'i derinden etkilemiştir.

Acaba günümüzde hepimiz böyle bir yabancılaşmanın kölesi miyiz?...

Beckett, Godot'yu hep niçin bekletiyor?... Estragon ve Vladimir durmaksızın birbirlerine "hadi gidelim artık"... diyerek, hiçbir yere gitmezler aslında. Çünkü bu dünyadan nereye gideceğiz ki?... Bu dünyada yaşamaya mahkûmuz, Sartre'ın dediği gibi. Yaşam denilen Sisifos kayasını dağın zirvesine dek, binbir meşakkatle çıkaracağız, tam oh... çekecekken ellerini ovuşturup, birisi onu yine bir tekme darbesiyle tepeden aşağıya yuvarlayacak, biz yeniden onu tepeye taşımaya itmeye çalışacağız, hep bu böyle olacak A. Camus'ye göre. Acaba hep bu böyle olacak mı? Sonsuza dek: Yaşam bir beyaz ütopya mıdır bu mağara dünyada?... Platon'un mağara istiaresi (benzetmesi) aklımıza geliyor. Ama hangi akıl?...

Mimarî, insanın somut maddeleşmiş ruhunu yansıtır. Ruhumuz güzelse kentler güzeldir, çirkinse çirkindir. Uygurluk güzeldir, çirkinse çirkindir. İnsan, mermeri, o güzelim ay ışığında ışıl ışıl parlayan mermeri en güzel biçimde kullanamadığı için doğa Antik Efes kentini yerle bir etti, yine insan güzelim doğanın içinde yatan kireç taşının top-
rakla alışımından ortaya çıkan çimentoyu güzel bir beton haline getiremediği için, en son depremlerle betonu yerle bir etti. Doğa, kendini çirkinleştirmeden intikamını mı alıyor acaba?...

"Hadi gidelim artık...".